

O vědecké metody při zkoumání soukromého práva u Slovanů v dobách starších.

*(Současně odpověď na prof. Dr. Theodora Saturníka „Poznámky
k dějinám práva soukromého u Slovanů v dobách starších“).*

Napsal

Dr. Rudolf Rauscher,
ř. prof. práv. fakulty univ. Komenského.

Bratislava 1935.

Nákladem vlastním.

V komisi fy J. Otto, filiálka Bratislava.

O vědecké metody při zkoumání soukromého práva u Slovanů v dobách starších.

(Současně odpověď na prof. Dr. Theodora Saturníka „Poznámky k dějinám práva soukromého u Slovanů v dobách starších“).

Napsal

Dr. Rudolf Rauscher,
i. prof. práv. fakulty univ. Komenského.

Bratislava 1935.

Nákladem vlastním.

V komisi fy J. Otto, filiálka Bratislava.

I.

Povaha Saturníkovy odpovědi.

Minulý rok vydal prof. Dr. Th. Saturník knihu „O právu soukromém u Slovanů v dobách starších“ jako součást Niederlo-vých Slovanských Starožitností (Oddíl kulturní dílu II., sv. 2) nákladem České Akademie věd a umění.

O tomto díle vyšla řada kritik. Na tři z nich Saturník nyní odpovídá v článku „Poznámky k dějinám práva soukromého u Slovanů v dobách starších“, uveřejněném ve Sborníku věd práv. a stát., roč. XXXV., 1935, str. 84—148.¹ Je to odpověď na kritiku mou, kterou jsem vydal ve spise „Několik úvah o programu a cílech slovanských právních dějin“. Bratislava 1934,² dále na kritiku prof. Čády, která vyšla v Českém časopise historickém, roč. XL., seš. 2, 1934, str. 381—389 a konečně několika větami je zde odpověděno na kritiku prof. Sommra, uveřejněnou v Lid. Novinách (3. listopadu 1934). Odpověď je psána obsahově i formálně způsobem, který mne mohl zbaviti povinnosti odpovídati. Obsahově vkládá S. na mnohých místech své odpovědi do mého textu zcela jiný smysl tím, že vytrhává části mých vět, že tyto části spojuje a tak se objeví před zraky těch, pro něž je S-ova odpověď určena, „zmatek“ v mých názorech, „povrchnost“ a „komolení“ spisů, kterých používám, ba objeví se zjev „přímo rekordní“, o němž S. prohlašuje: „Rauscher komolí myšlenky i ze své starší práce.“ S. tvrdí, že užívám „tučných písmen“ (Poznámky, str. 127) v textu svého spisu, ač kromě titulu a nadpisu kapitol v mém spise tučných písmen není. S. tvrdí, že „celou svou kritiku jsem promísil ... řadou ... vtipů“, ač ani jedno místo na doklad svého tvrzení neuvádí (Poznámky, str. 141). F o r m á l-

---

¹ Sborník věd právních a státních. Roč. XXXV., seš. 1—2. Za účastenství členů právnické fakulty Karlovy university, vydávají B. Andres, V. Mildschuh a T. Saturník. V dalším citováno „Poznámky“.

² V dalším citováno „Úvahy“.

n ě je zde užito výrazů,³ které sice ve Sborníku věd práv. a stát se ocitají podruhé, které však v tak vážném odborném časopise, jakým byl Sborník věd práv. a stát. míněn, když byl Bohušem Riegreml zakládán, vyskytati by se neměly.

Nejsilnějším proti mé kritice byl ovšem argument, který si S. ponechal až na konec. „*Jasnou je arci tendence, vystupující zřetelně na všech stránkách mé kritiky.*” Prý jsem „nepochodil se svou kandidaturou” na uvolněné místo po smrti prof. Stiebra. „*Osobní zájmy se zde splétaly se zájmy vědeckými.*”

Toto místo jeho „Poznámek” (str. 141) zarazí ovšem i ty osoby, které jsou o projednávání věci, zde uvedené, dobře informovány.

Protože S. zde začal mluvit o jednání, které dosud ukončeno není, a ačkoliv zde mluví o věci, která s obsahem jeho knihy nemá nic společného, jsem nucen pro budoucí hodnocení dnešního vědeckého našeho života jasně prohlásiti: O místo po prof. Stiebrovi „jsem se neucházel”, avšak odborníci na pražské právnické fakultě se dohodli, že mne na pražskou právnickou fakultu povolají a o tomto jejich rozhodnutí byl jsem také písemně zpraven a zvláště bylo přímo prof. Stiebr em prohlášeno, že chce ve svém roce rektorském učiniti návrh, abych se stal jeho nástupcem. Tímto úmyslem se prof. Stieber nikdy netajil. Když prof. Stieber zemřel, byl jsem opět písemně od odborníka pražské právnické fakulty upozorněn, že trvá na úmyslu zvěčnělého prof. Stiebra. Když mimořádný profesor Saturník, který byl už od r. 1928 nástupcem prof. Kadlce a kandidátem na řádnou stolič slovan ských právních dějin, kompetoval po smrti Stiebrově roku 1934 na stolič středoevropského práva svou prací, jednající o soukromém právu u Slovanů v dobách starších, mohl jsem vydati svou kritiku jeho práce tiskem a to tím spíše, že nebylo na pražské právnické fakultě odborníka, který by se byl zabýval právními dějinami Slovanů a který by byl mohl knihu S-ovu plně posouditi. Kritiky jsem v tu dobu nevydal!

³ „Rodinná kritika má arci již svou povahou zvláštní příchut’...” „Toto tvrzení nelze však nazvati jinak než nejapnou pomluvou...” „s dětinskou radostí...” „Takovéto „výtky” jsou arci vědecky nepoctivé a na nestranost kritika vrhají prapodivné světlo”... dále užívá slov: „tendenčnost”, „pošetilost”, „blamování”, „vědecká nepoctivost a ubohost úsudku”.

S. tvrdí, že „jsem se svou kandidaturou vůbec nepochodil”. Tvrzení to odporuje tomu, co bylo mi sděleno zcela jasně, že jsem byl kompetentními činiteli uznán nejlepší silou pro obor, o nějž šlo. Neuskutečnil-li se úmysl prof. Stiebra a jiných právních historiků povolati mne na pražskou práv. fakultu, byly příčiny toho jinde, ne že „bych já byl se svou kandidaturou nepochodil”.

S. tvrdí, že má kritika je „zaujatá”. Konstatuji prostě: Už dlouhou dobu zabývám se studiem právních dějin slovanských, o čemž svědčí nejen mé vědecké práce, ale i skutečnost, že resoluce I. sjezdu právníků slov. států (odb. VII.) je z velké části mým dílem. Četl a kritisoval jsem knihu S-ovu ze zájmu vědeckého. S. vytýká mi „tendenčnost”. Jaká byla zde „tendenčnost”, když jsem psal svou kritiku v době, když už se stal S. „mým šťastným konkurentem” a kdy se tedy mou kritikou na této skutečnosti nedalo nic změnit?

Domnívá se S., že tímto svým tvrzením učiní svou knihu dobrou? Snažil-li se snížit mou kritiku domnělou „tendenčností”, nesnížil tím mé výtky, učiněné jeho knize, ukazující, že kniha jeho je dílem velmi málo vědeckým.

*

V prvé části „Poznámek” S. kritikuje prvou část mých „Úvah”. Zde jsem všechno „zkomolil”, co jsem napsal „je úplný zmatek”, „pášu křivdy na Kadlcovi”, mé tvrzení „nelze nazvati než nejapnou pomluvou čestné památky Kadlcovy”. „Čteme-li Rauschrův výklad o právu obyčejovém, jsme věru na pochybnostech, zda jej psal profesor právní historie.” A nakonec S. ukazuje, že mám na úkol a cíl slovanských právních dějin „nikoli jeden, nýbrž pět názorů”. Jak si při tomto konstatování S. počínal, ukáže několik ukázek:

Ve své stati probírám programatická díla o úkolu a cílech slovanských právních dějin od r. 1900. Ukázal jsem na to, že Kadlec, ač již r. 1896 napsal článek „O úkolu právního dějepisu slovan ského”, roku 1901 se přiklonil k programu Ziglovu.⁴ Pokládal jsem to za důležité, protože až do své smrti

⁴ Opíral jsem se o Kadlcovo prohlášení: „Myšlenky Ziglem vyslovené jsou úplně správné, a nemáme, co bychom proti nim namítali.” Sborník věd práv. a stát. I., 96.

Kadlec nepodal samostatného programatického pojednání o cíli a úkolu slovanských právních dějin. Toto konstatování je podle S-a „nejapnou pomluvou čestné památky Kadlcovy“! At S. uvede kromě dvou článků Kadlcových, které ve svých „Úvahách“ cituji, pojednání Kadlcovo, které by obsahovalo Kadlcův rozbor o cílech a úkolu slovanských právních dějin! Není zde takového samostatného pojednání, je zde jen úvod Kadlcův v jeho posmrtné práci, kde se zmiňuje o těchto otázkách.

Na str. 87 svých „Poznámek“ vkládá S. do mého textu, jako bych byl napsal, že Kadlec r. 1894-96 odpovídal Balzerovi na výtky, které Balzer učinil mu ve své rozpravě r. 1900. Účelem celého odstavce S-ova na str. 86—87 jeho „Poznámek“ bylo, aby zlehčil mé vývody a proto mi dokazuje, že „Kadlec byl r. 1887 ještě studentem na právnické fakultě.“

Konstatuji prostě: Balzer napsal svou rozpravu r. 1900. Já jsem na str. 5 svých „Úvah“ napsal: „Kadlec reagoval na program Balzerův ve zvláštním pojednání, které nazval charakteristicky „Základní otázky slovanských právních dějin“ (v pozn. 2) ve Sborníku věd práv. a stát. I. (1901).

S. vložil tedy do mého textu, co v něm není.

Na str. 8 svých „Úvah“ jsem vyslovil nesouhlas s míněním Čádovým, které popírá původní společné prvky slovanských práv. Proti tomuto mínění uvádím: „Bylo-li dokázáno, že Slované v své pravlasti tvořili jeden národ a jazykovou jednotu, bylo by nutno dokazovati, že neměli také společný, byť primitivní právní řád.“ S. kritizuje můj text tak, jako bych polemisoval s prof. Djakovem a jako bych byl napsal: „Bylo-li dokázáno, že Slované v své pravlasti tvořili jeden národ a jazykovou jednotu, bylo by nutno dokazovati, že měli také společný, byť primitivní právní řád.“

I zde tedy vkládá do mého textu, co v něm není.

S. ve svých „Poznámkách“ str. 102 vytrhl závěr mého celého odstavce o právu obyčejovém na str. 14 svých „Úvah“. Zde v tomto odstavci vykládám, že právní historikové slovanští čerpají z práva obyčejového, zvyklostí a p. Všichni badatelé radí při tom k opatrnosti. V tom se k nim připojuji a své stanovisko formuluji. Právím v základě toto: „Nikoli vše je starožitným, co se starožitným zdá a co je právními obyčejí za starožitné prohlašováno. V těch zemích, kde právní řád spočinul postupem vývoje plně na zákon-

ných předpisech, kde podlehl u Slovanů vlivu cizích práv, tam právní obyčej a zvyklosti nynější, sotva budou dosvědčovati zbytky staršího, ba nejstaršího právního obyčaje.“ Odvolal jsem se zde nejen na právní historiky slovanské, ale také na Niederleho,⁵ který probírá kulturní dějiny Slovanů a který praví: „... je však nutno vědět přesně, co je v dnešním folkloru starého... novější práce vyjadřují častěji čím dále tím větší skepsi k předpokládaným pohanským survivalům.“

Vytrhnutím závěru mého celého odstavce S. představuje mne, jako bych byl napsal, že „právní obyčej, přecházející z generace na generaci... by byly vlastně... vůbec bezcennými pro poznání starého práva.“ (Poznámky, str. 103.) Mé kritické stanovisko k této otázce dotklo se ho ovšem velmi citelně právě pro jeho nazírání na „prastaré“, ba i „pohanské“ právní obyčaje, jak jsem mu to vytkl ve svých „Úvahách“ a jak to níže ještě rozvedu.

Reprodukuji-li ve své stati „K diskusi...“⁶ tvrzení Taranova ského o Kadlcově metodě zpracování soukromého, trestního a procesního práva slovanského po X. stol.⁷ je to u S-a Rauscherovo tvrzení a S. (na str. 106 svých „Poznámek“) tvrdí, že „opětně nezná p. kritik ani své vlastní práce a mně je nutno... pohříchu se jí dovolávati.“ Zde nemohu pochybovati, že S. nečetl práce Taranovského a přece představuje Taranova ského o mínění jako mé.

S. pokládá za rekordní, že „komolím“ své vlastní myšlenky ze starší práce. Na str. 91 „Poznámek“ praví: „Co je však přímo rekordní, je skutečnost, že Rauscher komolí myšlenky i ze své starší práce, které se dovolává. Promlouvaje o právních dějinách středoevropských vykládá, že ukázal v samostatné stati na rozdíl mezi cílem středoevropských a slovanských právních dějin. Středoevropské právní dějiny mají prý za úkol zkoumati vývoj právních institutů ve střední Evropě a mají přihlížeti k vlivům, pokud se jeví jednotně na těchto právních institutech. Právě existence těchto vzájemných vlivů a z nich plynoucí analogie právního

⁵ Niederle, Slovanské Starožitnosti, Oddíl kulturní I. (Praha 1912), str. 12.

⁶ Čas. „Bratislava“ III. (1929), str. 1110.

⁷ Z cit. stati Taranovského, Slavjanstvo kak predmet ist. jurid. izučenia, str. 10.

vývoje ve střední Evropě tvoří podstatu zkoumání právních dějin středoevropských. Vezmeme-li zmíněnou stať do ruky, nalezneme tam něco zcela jiného; autor tam praví, že dějinám práva ve střední Evropě bylo vytčeno, že mají přihlížeti zvláště k těm právním ústavům, které mají obecný charakter evropský a mají právě všimati si vývoje těchto právních ústavů v zemích českých. Másti názory cizí je konečně pochopitelné, pakli se povrchně studují, avšak splést si názory vlastní, je ve vědecké práci již vzácné unikum." Potud Saturník.

Nemohu se domnívati, že Saturník neměl můj článek „K diskusi . . ." v ruce, nemohu pochybovati, že jej nečetl, nemohu míti zato, že jej povrchně studoval. Musím prostě konstatovati skutečnost, že čtenářům (patrně těm, s nimiž počítá) staví před oči neúplný výňatek z mého článku a srovnává jej s textem mých Úvah, aby vytvořil své „vzácné unikum". Ve svém článku „K diskusi . . ." reprodukuji slova § 4 vládního nařízení 510/1919, která znějí: „Dějiny práva veřejného a soukromého ve střední Evropě, po 8 hodin, rozdělených na dva semestry. Přednáška tato bude postupně vybudována a bude v ní především přihlíženo k institucím, které mají obecný ráz evropský a k osudům zemí českých." V souhlase s tímto vl. nařízením, jež, jak patrně Saturník jako suplent středoevropských právních dějin na právnické fakultě univ. Karlovy nezná, v celém dalším odstavci v uvedeném článku ukazují, že tento předmět budují dále, než šel Kadlec. Tvrdím zde, že lze metodou srovnávací probíratí vývoj jednotlivých právních ústavů současně ve všech zemích, které náležejí do střední Evropy. Jsem zde přesvědčen, že bude položen tímto způsobem důraz na ty právní instituty, které mají pro střední Evropu svůj zvláštní význam. Zdůrazňuji, že ve státech, které ve střední Evropě byly spojeny historickým vývojem, tvořily se právní instituty společné neb analogické. V souhlase s tímto tvrzením, proneseným r. 1929, pravím ve svých „Úvahách" roku 1934: Neboť středoevropské dějiny právní nemohou se zabývati právními dějinami Slovanů východních a také ani z velké části Slovanů jižních proto, že mají za úkol zkoumati vývoj právních institutů ve střední Evropě a mají přihlížeti k vlivům, pokud se jeví jednotně na těchto právních institutech.

Je zde „komolení myšlének", je zde „pletení vlastních názorů"? S. slova vlád. nařízení (o němž patrně neví) přiřkl

m ně a srovnáním jich s mým názorem vytvořil „komolení". Je zde skutečné „unikum", ale v „Poznámkách" S-ových, nad nímž i neodborníci musí užasnouti.

A nyní, jak dospěl S. k tomu, že mám pět názorů na úkol a cíl slovanských právních dějin. Vytrhal prostě části vět z mého pojednání, a z těchto částí, dávajících jiný smysl, zkonstruoval můj názor na úkol a cíl slovanských práv. dějin. Počínal si na str. 104—105 „Poznámek" takto: vytrhl citát z mého článku „K diskusi . . ." z r. 1929, vedle něho ve 2., 3. a 4. citátu postavil neúplné věty, v nichž jde v mém textu o srovnání slovanských právních dějin s dějinami středoevropskými.⁸ V 5. citátu uvedl mé mínění o tom, co učinil T a r a n o v s k i v druhém vydání svého „Úvodu v historii slovanských práv." V 6. citátu je konstatování, co činili dosavadní badatelé a 7. citát uvádí, co úkolem právních dějin slovanských není.

Je možno disputovati s autorem za těchto podmínek?

Nebudu ve své odpovědi postupovati S-ovým způsobem, nebudu užívatí výrazů, které v člancích a v kritikách, vycházejících ve Sborníku věd právních a státních stávají se obvyklými. Nebudu ani užívatí výrazů, které ukazují osobní podrážděnost S-ovu. (Tituluje mne „panem ředitelem", „ctihodným autorem" a p.) Jde mi o vědecký cíl a o vědecké metody. Chci opět ukázati, že obojího v knize S-ově není.

Dříve než přistoupím k vlastní odpovědi na Saturníkovy „Poznámky", pokud se týkají obhajoby jeho vlastní práce, musím zdůrazniti ještě jednu věc, velmi charakteristickou pro povahu Saturníkových „Poznámek". Aby snížil kritiku moji i Čádovu, nazývá ji „kritikou rodinnou, která má již svou po-

⁸ Na str. 7 svých „Úvah" pravím: „Právě tak, jako dříve na čl. fakultách pěstované zkoumání německých právních dějin bylo neúplné, protože si nevšimlo slovanských vlivů ve stř. Evropě, tak opět právní dějiny slovanské se svým úkolem naléztí původní jednotné právo slovanské, i se svými metodami srovnávacích právních dějin slovanských by byly neúplné a nesplnily by úkolu právních dějin středoevropských." S. v „Poznámkách" na str. 104 reprodukuje takto: „Ve svých „Úvahách" (na str. 7) zase praví, že právní dějiny slovanské se svým úkolem naléztí původní jednotné právo slovanské i se svými metodami srovnávacích právních dějin slovanských by byly neúplné."

v a h o u z v l á š t n í p ř í c h u t". (str. 84.) Působily tedy asi podle S. příbuzenské vztahy mezi mnou a Čádou, že jsme vytkli shodně hrubé chyby vyskytající se v knize S-ově. S. však zamlčel, že v hlavních věcech shodují se kritika Rauschrova a Čádova s kritickými poznámkami ř. prof. Dr. Jana Kaprasa, které vydal ve Sborníku věd práv. a stát., roč. XXXIV. (1934), seš. 3—4 na str. 347—357. Kapras tu jde na některých místech ještě dále a uvádí některé další závažné výtky proti knize S-ově, které mi také byly známy, které však jsem neuvedl proto, že výtky mnou i Kaprasem shodně vytčené charakterisovaly dostatečně vědeckou bezcennost díla S-ova.

Ale není zde pouze kritika Kaprasova, na níž měl S. odpovídati, protože se shoduje s kritikou mou i Čádovou, ale je zde i odmítavá kritika Slovince Dr. Jos. Žontara ve Slovenském Právniku, roč. 1935, seš. 1—2., která mohla býti Saturníkovi známa, protože vyšla v lednu—únoru 1935. Proč tedy S. neodpovídal i na tyto odmítavé kritiky?

S. vpravdě nesměle se odvolává na německou kritiku prof. Pfitznera. Jde tu o povšechný referát historika a nikoli právního historika. Referát tento chválí některé části knihy Saturníkovy na př. i o rodinném nedílu, proti nimž se postavila nejen „rodinná kritika“, ale i prof. Kapras a Dr. Žontar. Ale i tato kritika, psaná historikem, vytýká S-ovi vady jeho práce, což i sám S. dobře ví a přiznává („Poznámky“ str. 148).

II.

Struktura Saturníkova díla.

S-ova kniha je podle jeho vlastních slov přepracovaná a doplněná Kadlcova stať z Polské encyklopedie z r. 1912. Ukázal jsem na S-ův způsob vzetí „za základ“ této stati. Ač na některých místech jeví se kniha S-ova překladem Kadlcovy stati, přece S. v textu své knihy cituje jen na některých místech srbský překlad této stati, pořízený Taranovským, na jiných překládá Kadlcovu stať, aniž by ji citoval z originálu nebo z překladu. Zjev tento, necitování Kadlcovy stati, ač jde o její překlad, vzbuzuje v čtenáři do-

jem, že jde také zde o vlastní výplod S-ův. Necitování stati Kadlcovy na těchto místech vytkl i Kapras a Žontar se pozastavuje nad citací srbského překladu, uvádí-li sám S., že jeho kniha se zakládá na stati z Polské encyklopedie.

Tato věc, která zarazí u vědecké práce, není nejdůležitější, protože v knize Saturníkově jde doznaně o přepracování a doplnění Kadlcovy stati. Tato skutečnost ovšem ztěžuje neodborníkům posouzení díla. Snad na leckoho udělá dílo dobrý dojem v některých svých částech, ale tu by si měl každý položit otázku, je-li to Saturník či Kadlec. Ale hlavní věcí je, že stať Kadlcova, kterou Saturník „vzal za základ“, je zde zcela pochybeně a vadně přepracována a nesprávně doplněna. S. nepoložil si při svém „přepracování a doplnění“ otázku, plynoucí z problému cíle a úkolu slovanských právních dějin, což mu opět nevytkla pouze „rodinná kritika“, nýbrž velmi jasně prof. Kapras, který prohlásil: „Je proto nedostatkem knihy, že autor tyto otázky pominul vůbec.“ Podobně pozastavuje se nad tím i Žontar. S-ovi byl problém jednoduchý: buď se držeti jenom doby pohanské a pak podati právní systém, vykazující četné mezery, nebo pokročiti časově o něco dále, a podati systém ucelenější. To byl jediný problém, který si položil profesor slovanských právních dějin.

Toto „pokročení o něco dále“, jak bylo provedeno v S-ově knize, je z á k l a d n í vadou jeho díla a tvoří z něho již z této stránky dílo velmi pochybné vědecké ceny ve vědecké literatuře slovanských právních dějin i ve vědecké literatuře srovnávacích dějin slovanských práv. Tato vada, která byla mnou zdůrazněna, byla ovšem vytknuta také v kritice Kaprasově.

Zdůrazňuji opět: kam jde S-ovo „pokročení o něco dále“? S. čerpá ve svém pochybeném doplnění stati Kadlcovy nejen z pramenů XI.—XIII. stol., ale jde dále do zákonných předpisů ze stol. XIV.—XVIII., ba i ze stol. XIX. S. v „Poznámkách“ zapoměl vysvětliti, proč ve svém díle, jednajícím o soukromém právu u Slovanů v dobách starších používá na str. 200, pozn. 27 sovětského trestního zákoníku § 228, kterýžto § týká se zákonodárství Kirgizské a Turkeštanské sovětské republiky a upravuje právní poměry kirgizského a turkenstanského lidu? Proč použil autor tohoto do-

kladu pro dosvědčení stop smíru o náhradu za usmrčeného člena rodu u Slovanů „v žijícím dnešním obyčejí“?

S. má velmi výhodnou posici: vytkne-li se mu, že užívá ve své knize zákonodárství u Slovanů ještě z XIX. stol. jako dokladů pro soukromé právo u Slovanů v dobách starších, může odpovědět, že „pokročil o něco dále“ než Kadlec. Vytkne-li se mu, že se měl zmínit o některých právních institutech (Čáda: o potvrzování darů od panovníků ve volebních kapitulacích, o ubrmanech, o moravských „hadcích“) odpoví prostě: „To jsou vesměs věci, které by bylo dobře pojmuti do celkového systému, sahajícího do pozdějších dob, a nikoli do pouhých počátků, kde základním hlediskem musilo býti držeti se jen starých primitivních forem, nevzdalujících se příliš od zemědělského způsobu života“ (str. 147 „Poznámek“). Kam tedy zařadíme jeho text, kde jde do zákonodárství XIV.—XIX. stol.? Jde „do pouhých počátků“ na př. v právu zástavním, kde probírá druhy zástav, vznikající teprve ve XIII.—XIV. stol.?

V „Poznámkách“ str. 107 slyšíme konečně program, kterého jsme v jeho díle nenalezli: autor chtěl podati „metodou srovnávací soukromé právo, jak se nám ve starších památkách slovanských zračí, úmyslně se vyhýbaje i v nadpisu nějakému „slovanskému“ jednotnému právu“. Otázka jest ovšem, co to „starší památky slovanské“ u S. jsou. S. na str. 109 vytýká, že se hleděl vyhýbat právu městskému, protože „bylo by velmi snadno se dostat do práva německého, nebo římského, tedy do norem neslovanských“.

S. tímto dodatečným programatickým prohlášením mne nutí, abych tím ostřeji zdůraznil, že jeho dílo jeví ještě více metodických vad, než bylo možno uvést, dokud jeho program zůstal nevyjasněn. S. na mnohých místech své knihy čerpá z právních předpisů, které slovanskými nejsou. Při převěse tvrdí sice (str. 109), že se vyhnul městskému právu (není to však pravda, viz níže), ale jinde s velkou oblibou čerpá z německého práva jihlavského, brněnského, z privilegia pražských Němců, zakládá si na svém výkladu některých ustanovení městské knihy brněnské písaře Jana, která obsahuje nejen právo německé, nýbrž i římské. Jako doklady „pro soukromé právo, jak se nám ve starších památkách slovanských zračí“, uvádí

také privilegium německé šlechty livonské z r. 1561 (str. 96).⁹ Je mu „starší památkou slovanskou“ také sněmovní dekret uherský z r. 1599 (str. 42), dále zpráva o městském obyčejí města Prachatic z XIX. stol. (str. 98).

Dosavadním badatelům bylo známo, že městské právo jihlavské z r. 1249 náleží ke skupině jihoněmeckých městských práv. Nyní přichází S., čerpá z tohoto práva jako ze „starší památky slovanské“ a mluví o něm jako o „starém českém právu jihlavském“ (str. 162 jeho knihy).

Přitom S. dovolává se zde předpisu zcela určitě německoprávního.^{9a}

Jak S. ospravedlní dále použití t. zv. zákoníku Leky Dukadžina jako dokladu pro soukromé právo u Slovanů v dobách starších? Jde zde také o „starší památku slovanskou“? S. na str. 78 svého spisu praví, že táž zásada o vyloučení matky z poručenství se zachovala v Ruské pravdě, pak v I. statutu Litevském a u Jihoslovanů, že se zachovala v tradici t. zv. zákoníku Leky Dukadžina. Dosavadnímu vědeckému badání je známo, že t. zv. zákoník Leky Dukadžina je právní pramen albánských (škipetarských) kmenů severní Albánie. Jeho předpisy zachovaly se v tradici různých albánských kmenů. Podle S-a jde zde o starší památku slovanskou a Albánci jsou Jihoslované!¹⁰

⁹ Abych se vyhnul opět další S-ově debatě podotýkám: S. nečerpá z privilegia livonské šlechty přímo z pramene, nýbrž z knihy Dąbkowského, Prawo prywatne II. 182. D. čerpá z tohoto privilegia proto, že pojednává ve svém díle o soukromém právu polského státu (srv. jeho díl I., str. 3) a se zřetelem na místní působnost norem polského státu. Privilegium německé livonské šlechty obsahuje právní předpisy, které německá šlechta předložila polskému panovníku k potvrzení, když Livonsko-Kuronsko připojilo se k polskému státu. Srv. Volumina legum VI. (Varšava 1739), str. 516. Čl. XIII. (l. c. str. 523) užívá německých výrazů a zřetelně potvrzuje, že v něm jde o německé právo.

^{9a} Srv. *Tomaschek* I. A., Deutsches Recht in Österreich im XIII. Jh. (Wien 1859), str. 245.

¹⁰ S. převzal články tohoto zákoníku z vydání St. Novakoviče, Zakonski spomenici srpskih država sredněva veka. Beograd 1912, str. 98 násl. Novakovič otiskl tuto právní památku ve své sbírce proto, že otiskuje zákony srbského státu a těch území, která spadala pod srbskou státní svrchovanost (srv.

Tyto výtky učinil jsem mu již v základech ve svých „Úvahách“ (str. 24) a zde je nyní doplňuji, když S. poněkud objasnil svůj program. Na mé výtky, které jsou základními vůči pochybené metodice S-ovy knihy, S. neodpověděl. Uznal za vhodné odpovědět jen, že mu vytýkám použití ustanovení židovských privilegií XIII. století. Prý jde o řadu norem, které jsou závazny jak pro židy, tak pro křesťany, tedy i pro Slováky, žijící s židy pohromadě a vcházející s nimi v obchodní styky. S. zapoměl poznamenati to, co sám ve své knize zdůraznil: židovské privilegium Přemysla Otakara II. z r. 1254 je obsahově téměř shodné s privilegiem, které vydal Fridrich II. r. 1244 pro židy v Rakousích. Privilegium Přemyslovo bylo vzorem pro privilegium Boleslava Pobožného v Polsku r. 1264. A také král Béla vydal židům v Uhersku r. 1251 podobné privilegium jako Fridrich II. Rakouský. S. poznamenal, že zástavní právo pro židy bylo upraveno jednotně v celé střední Evropě. Jest tedy židovské privilegium Přemysla Otakara II. z r. 1254 „starší památkou slovanskou“? Výmluva S-ova není tedy obhájením jeho vývodů, nýbrž naše výtka zde je nyní ještě závažnější po částečném ujasnění S-ova programu.

S. v pojetí svého díla nepoložil si prostě otázku, jak mu to vytkl K a p r a s: „kam až časově lze sledovati stopy starých počátků slovanských práv.“ Někde zůstává v pravěku slovanském (v §§ 1, 2, 5), jinde jde až do doby nové a k právním institutům, které nesporně vznikly teprve samostatným vývojem u jednotlivých slovanských národů a vlivem práv cizích.

Svým vadným doplněním stati Kadlcovy vypadl z rámce Niederlových Slovanských Starožitností, které měly za úkol podati „obraz slovanské kultury a slovanského života z poslední doby pohanské“.

Ale i tím, že čerpá z právních památek, které slovanskými nejsou jako by to slovanské památky byly, vykročil nejen z rámce právních dějin slovanských, nýbrž i z rámce srovnávacích dějin slovanských práv.

úvod str. IX.). Jinou versi tohoto zákoníku srv. Thallóczy Ludv., *Illyrisch-albanische Forschungen* I. B. München-Leipzig 1916, str. 390 násl. zde uveřejněn článek Don Lazar Mjedia, *Das Recht der Stämme von Dukadschin*.

III.

Srovnávací metoda S-ova.

Vytkl jsem S-ovi jeho pochybenou srovnávací metodu. S. vytrhává doklady z pramenů jednotlivých slovanských práv a srovnává je vzájemně. Vytrhávání děje se bez vnitřní spojitosti, aniž by byl plně vzat zřetel k vývoji jednotlivých právních institutů a k celkovému vývoji jednotlivých slovanských práv. Jako příklad této pochybené metody srovnávací vytkl jsem partii o převěse. S. mi odpovídá, „že při svém výkladu hleděl se držeti dob dávných, arci doklady k tomu bral i z dob pozdějších, případně užil i (podle Rauschra) „nového“ práva obyčejového.“ Autor nepochopil, co jsem mu zde vytknul.

Ve své odpovědi (na str. 109 „Poznámek“) obhajuje spolehlivost materiálu, uveřejněného Stupeckým ve Sborníku věd práv. a stát. VI. Ale sám Stupecký ukazuje, že materiál ten, sebraný v kratičké době je nespolehlivý.¹¹ S. tvrdí, že při převěse vybírá doklady ze žijících obyčejů selského lidu v zemích slovanských a při tom cituje vedle dokladu ze sdělení místního soudu novoměstského doklad z právního obyčeje města Vilímova z r. 1805.¹² Je zde tedy doklad z práva městského, z norem neslovanských a tím pochybenost S-ovy metody srovnávací se stupňuje.

Ačkoliv badatelům, kteří četli dílo S-ovo, byla zřejmě nemožnost a nevědeckost srovnávací metody S-ovy, přece, aby tato stránka jeho knihy byla nepochybná, uvedu nový doklad, podotýkáje, že mohu uváděti doklady další. Na str. 78—79 svého spisu S. jedná o poručenství. Jako doklady poručenství nevlastního otce v právu soukromém u Slovanů v dobách starších uvádí prostě vedle sebe: ustanovení Ruské pravdy ze stol. XI.—XII., pak ustanovení albánského zákoníku Leky Duka

¹¹ Stupecký I. c. 258 na př. upozorňuje, že magistrát třeboňský podotkl, že v 10 dnech podati má zprávu, na niž bylo by zapotřebí několik neděl, a že tedy uvádí jen to, nač v krátkém čase bylo možná se rozpomenouti.

¹² Srv. Stupecký, I. c. 264, pozn. 26. *Jordan* Josef v., *System. Darstellung des bürg. Rechts im Königreiche Böhmen* I. Praha 1795, str. 61; srv. také *Vollständige deutsche Stadtrecht im Erb-Königreiche Böhmen*... Vídeň 1721, str. 426.

čin a, zachované ve versi z nové doby a pak je srovnává s partikulárním obyčejem právním, vyskytajícím se v Čechách na panství vimperském v XIX. století.

Ale zde ve Stupeckého materiálu opětně jedná se o právní institut, s největší pravděpodobností německý, o t. zv. Interimwirtschaft.¹³

S. ve své metodě srovnávací vytrhl tedy zde doklad z práva ruského z XI.—XII. stol., srovnává jej s ustanovením albánského zákoníku a pak s institutem, vyskytajícím se v Čechách v XIX. stol. a to s největší pravděpodobností s institutem německoprávním.

Obdržíme touto metodou srovnávací obraz „soukromého práva u Slovanů v dobách starších“?

IV.

S-ovy doklady o právu obyčejovém.

Vytkl jsem, že S. používá nekriticky právních obyčejů XIX. stol. a jako doklad uvedl jsem použití materiálu, uveřejněného Stupeckým. Nové doklady, právě vyložené, tuto mou výtku opětně důsvědčují. Můj názor, že dlužno postupovati v tomto směru velmi opatrně, S. odbyl tím, že prohlásil: „jsme věru na pochybnostech, zda jej psal profesor právní historie“. Nuže pohledme, jak S. si počíná s doklady o právních obyčejích!

S-ovi důsvědčuje existenci právního obyčeje — předpis, jimž se stíhá trestní čin. Není to pouze na jednom místě S-ovy knihy, kdy takto postupuje. Připočetl jsem tento zjev ve svých „Úvahách“ neujasněnosti právních pojmů. A skutečně S. svou odpovědí důsvědčuje, že není schopen rozlišiti právní obyčej od obyčeje právně irrelevantního a dokonce ani nerozlišuje izolované jednání — jakým na př. je jednotlivý trestní skutek — od právního obyčeje.

Na str. 47 své knihy S. vidí „udržující se obyčej unáseti ženy“ v předpisu čl. 183 knihy Rožmberské (vyd. Brandlovo) a v čl. 84 Řádu práva zemského, „jenž za únos stanovil krutý trest stětí hlavy vinníkovy; stal-li se únos se souhlasem ženy, měla i ona

¹³ Sborník věd práv. a stát. VI. str. 275—276, zvl. pozn. 47. Srv. Stobbe Otto, Handbuch des deutschen Privatrechts II., 2. Berlin 1876, str. 475 násl.

stejným trestem svůj poklesek odpykati“. Na mou výtku, že zde je neujasněnost pojmová, S. odpovídá: „nevím proč by (z čl. 183 knihy Rožmberské) nemělo býti na obyčej únosu usuzováno. K čemu by potom vlastně byl ten předpis, když by skutek, na který mívá, vůbec neexistoval?“

Skutek, který je trestním činem důsvědčuje mu obyčej únosu. Jak nevědecká je metoda S-ova a jak nesprávný je názor S-ův na existenci „obyčeje únosu“ v tomto případě, objeví se, přečteme-li si čl. 183 knihy Rožmberské celý. Zní: „Z děvojtva otjetie trój pónon. Z únosby trój pónon.“ S. z druhé části tohoto článku dovozuje udržující se obyčej unáseti ženy. Podle tohoto výkladu dovodil by zcela analogicky také „udržující se obyčej děvojtva otjetie“ (deflorace) u Čechů ve 13.—14. stol. Zcela analogicky by mohl vykládati na př. čl. 181 knihy Rožmberské, který zní: „Z očí vynětie trój pónon. Z jazyka uřezanie trój pónon“ tak, že u Čechů ve 13.—14. stol. by existoval „obyčej očí vynětí“ a „obyčej uřezání jazyka“ nebo mohl by svým výkladem vykládati čl. 180 knihy Rožmberské, že u Čechů ve 13.—14. stol. vyskytá se „udržující se obyčej vraždy“ a p.

Zdůrazňuji, že toto místo knihy S-ovy je vytknuto také v kritice Kaprasově.

Odborníkům zdálo by se neuvěřitelným, že S. dospívá ve svém pojetí „obyčeje“ k těmto závěrům. Ale kniha S-ova poskytuje doklady, že S. zná skutečně běžný „obyčej ubíjení žen“ u Rusů v nové době. Na str. 57 své knihy líčí právní poměr mezi mužem a ženou. V pozn. 2 na téže str. 57 praví: „Ubíjení žen za nevěru udrželo se na Rusi ještě dlouho mezi lidem jako běžný obyčej...“¹⁴ Cituje zde Jakuškinovu bibliografii sv. II., str. XX. Zde se skutečně jedná o právním poměru manželů, ale o nějakém běžném „obyčeji ubíjení žen“ se zde vůbec nemluví, leč by S. dovozoval tento „běžný obyčej“ z této věty Jakuškinovy: „Dříve, když se vyskytaly sňatky z donucení, rodinné vady a spory nezřídka končily v rodině těžkými trestními činy; tak v jediné Tomské gubernii během 25 let (1836—1861) vyskytly se v soudním pojednávání

¹⁴ Doklady pro „běžný obyčej ubíjeti ženu za nevěru“ u Jihoslovanů, jež jsou uvedeny u S-a, zde neprobírám. Jde mi o doklad, uvedeny pro tento „obyčej“ u Rusů.

103 případy vražd žen od mužů a mužů od žen." Snad měl zde S. dokazovati také „běžný obyčej ubíjení mužů!"

Vykládal-li na str. 47 svého spisu čl. 84 Řádu práva zemského jako doklad pro „udržující se obyčej unášeti ženy", je mu týž článek na str. 63—64 dokladem pro právo otce usmrtiti své dítě. Ovšem, že toto právo zde „probleskuje" v ustanovení, že otec má stíti „dceru, která se smluvila se svým únoscem". Zde tedy už nevytýká, co vytknul dříve, že má býti stat vinník a po př. i dcera jako spoluvinice.

Toto nevědecké hledisko Saturníkovo je patrné i z jeho doznání v „Poznámkách" str. 128, že při dokladech o formě sňatku únosem podával „historické zprávy o únosu žen u Slovanů, aniž by pronášel úsudek o motivu, z jakého se to dělo". To je odpověď na mou výtku, že ustanovení synody vratislavské z roku 1248, zmiňující se o únosu žen jakožto o trestním činu, nemá souvislosti s dobou předhistorickou, kdy snad existoval únos jako forma uzavírání manželství.

Uvedu nový doklad: na str. 65 svého spisu mluví o „nepěkném obyčeji." Rozeznává tedy „pěkný a nepěkný obyčej"! Jako doklad „nepěkného obyčeje" slovanských otců prodávati děti uvádí (mezi jiným) trestní předpis litevského statutu (I. rozdíl XI., čl. 11) z r. 1529, kterým se zakazuje, aby kdo v době hladu prodával z hladu sebe nebo svého syna v nevolnictví!

Zastávám stanovisko, že při dokazování „starobyklých zbytků" v dnešních zvyklostech musí býti badatelé opatrní. Za toto mé hledisko dostalo se mi odmítnutí se strany S-ovy. Pohledme, jak si S. počíná s doklady, v nichž podle něho udržuje se „ještě pohanský obyčej" z pohanských dob slovanských!

Na str. 58 svého spisu S. vykládá, že muž u Slovanů měl právo ženu prodati. Uvádí doklad z Ruské Pravdy ze stol. XI.—XII., pak doklad z r. 1468 a pak praví: „Ba pohanský obyčej prodati ženu vyskytoval se na Rusi ještě ve stol. XIX." Jistě zarazí se všichni čtenáři, že v Rusku ještě v XIX. stol. byl obyčej, který záležel v tom, že manželé své ženy prodávali a ruští vědci budou se tázati, kde jsou pro to doklady, dosvědčující nejen právní „starobylost", ale i kulturní zaostalost rus-

kého národa. Tyto doklady cituje S. na str. 58 pozn. 4. Výslovně je cituje! Nemůže zde S. tedy říci, že se odvolává na „prameny v citované literatuře."

Je to opět z bibliografie Jakuškinovy, která v těchto případech uvádí plný text:

Citujeme některé doslovně a v překladu:

Č. 1041. Prodej ženy. (Čl. bez nadpisu.) *Novoje Vremja* 1879; 1076 (Z Kijevljanina). Dva sedláci z vesnice Černěče Alexandrijského okresu, chersonské gubernie se sešli v krčmě a v rozmluvě o nedávném jarmarku a o neobvyklé drahotě koní zeptal se jeden druhého: „Našel jsi svou ženu? Opuštila tě dávnou?" Opuštěný manžel odpovídá: „„Sedru ji kůži, až ji najdu. Utluču ji." — „Víš co? Prodej ženu, já ji koupím." — „„Stojí-li ti za to se s ní tahat." — „„Tolikrát jsi ji přiváděl již domů a pokaždé odešla. Odejde zase. Říkám ti, prodej ji raději." — „„Kdyby ji nějaký hlupák koupil. Jinak se stane neštěstí! Zabijí ji!" Slovo dalo slovo, tiše a klidně se sedláci dohodli o ceně a žena se prodává za 8 rublů. K utvrzení této nevídané smlouvy kontrahenti jdou do sousední vesnice do selské kanceláře a tam písař píše potvrzení, že ten, kdo ženu prodal, nebude mít žádných nároků ani k své bývalé ženě, ani k jejímu novému manželovi. On je šedivý, ale silný stařec, ona je ještě dosti mladá žena. V sousední vesnici se stal podobný případ, ale prodaná žena musela býti týrána mužem ještě více, protože byla koupena jen za 5 rublů.¹⁵

Druhý případ je ještě zajímavější:

Č. 1198. Prodej ženy. Z *Mosk. Vědomostí* 1884, č. 98 (otisk ze Sarat. Listku.) Před nedávnem v Jekatěrinoslavské volosti, kijevské gubernie mladý sedlák, který byl dvě neděle ženat, prodal v stavu opilosti svou ženu místnímu starostovi za půl oka vodky (cena 35 kopějek). Prodej byl uskutečněn v přítomnosti svědků z podnapilé mládeže. Mladý manžel neprodal svou ženu na věky (na trvalo), nýbrž na 7 týdnů. Když byl litkup vypit, vypravil se starosta spolu se svědky vstříc koupené ženě, která podle tvrzení manželova měla se brzy vrátiti domů. Shromáždění lidé potkali ji na ulici a oznámili jí uzavřenou smlouvu. Beze zřetele na prosby vyjevené ženy, aby ji nechali na pokoji, vede ji starosta k otci jejího skutečného manžela, vysvětluje, co se stalo a žádá o pohoštění. Stařec, otec drzouny vyhodil a pak vyčiml ostře svému synu a donutil ho, aby požádal svou ženu o odpuštění. Avšak starosta, který tak lacino koupil ženu na 7 týdnů, nedal prodateli pokoje a na druhý nebo třetí den prodatel byl nucen vykoupení svou ženu, ale už ne za půl oka, ale protože svědkové a kupec na tom trvali a žádali, za čtvrt vědra.¹⁶

Ale i ostatní doklady „existence pohanského obyčeje

¹⁵ Doklad ten cituje S. na str. 58 pozn. 4. Srv. Jakuškin, Obyčejne pravo. Matérialy dlja bibliografii obyč. prava. II. Jaroslav 1896, str. 153—154.

¹⁶ Doklad ten cituje S. na str. 58 pozn. 4; srv. Jakuškin, l. c., str. 182.

prodati ženu na Rusi ještě v XIX. stol." u Saturníka jsou zajímavý: č. 950 u Jakuškina je výňatek ze *Soudního věstníku* 1876; č. 1199 je doklad z Ruských Vědomostí 1884 (zde muž „prodal“ ženu za 30 rublů konduktorem a žena líčí, že žije s ním). Patrně jde zde o „prodej“ k cílům prostituce); č. 1293 je doklad z čas. Kijevljanina r. 1887 (podotýká se zde, že žena neprotestovala při prodeji); č. 1306 je doklad z Černig. gub. vědomostí 1888 (jde zde o prodej ženy od opilých lidí a přímo se zde uvádí, že starosta zavřel kupce, prodatele i předmět koupe). Jediný doklad č. 2344 je jiné povahy. Jest to bibliografický údaj o knize „Svědění o kazackých obščinách na Donu“ od Michaula Charuzina z r. 1885. Je zde uveden obsah této knihy a v obsahu na str. 163—4 této knihy jsou uvedena dvě slova: „prodej ženy“. Výslovně podotýkám, že S. citoval tento bibliografický údaj, nikoli samu knihu.

Těmito doklady S. v knize o dějinách soukromého práva u Slovanů v dobách starších dokazuje existenci „pohanského obyčeje prodati ženu na Rusi ještě v XIX. stol.“ a dokazuje tedy kontinuitu tohoto „obyčeje“ s předcházejícím právním řádem od dob Ruské pravdy.

Chce tvrdit S., že v jednání a v názorech opilých, hloupých a zločineckých lidí se jeví „pohanský obyčej“ na Rusi prodávati ženu ještě v XIX. stol.? Jsou mu kromě toho dostatečným pramenem novinářské články, brané nad to ještě z druhé ruky, rovněž z novinářských zpráv? Tento „pohanský obyčej“ objevuje se v analogických činech hloupých, opilých a zločineckých lidí ve všech státech v době přítomné! Chce S. dokazovati, že může takto postupovati právní historik při objevování „ještě pohanských obyčejů“ v době nové?

V.

S-ovo použití literatury.

V S-ově knize objevuje se naprostý nedostatek citované literatury o problémech, kterých se dotýká. Nyní chce dokazovati, že nemusel citovati některé spisy, jichž necitování jsem mu vytkl. Jak si ovšem představuje citování spisů ve vědecké práci, kde se vyskytá množství právních problémů, je jasno z jeho tvrzení („Poznámky“ str. 112): „Není přece nic snazšího, než nahlédnouti do biblio-

grafických pomůcek a ocitovati spisy ve větším či menším rozměru...“ Tak to činí S. na př. s bibliografií Jakuškinovou, aniž by ovšem nahlédl do spisů. Jak si představuje citování a necitování literatury plyne i z toho, že dnes prohlašuje, pokud jde o výklad zprávy legáta Guidona: „*Já se držel prostě Novotného*“ a *Novotného Dějiny nikde ve svém díle necituje*. Při necitování literatury počínal si podle vlastního doznání v tomto případě tak, že necitoval spisů, jichž autoři „zaujímají r ů z n ě stanovisko“ na vědeckou otázku („Poznámky“ str. 123) a při tom se jednoho z těchto sporných mínění přidržel.

Na štěstí nemusím dnes snad „teprve dokazovati“, co S. z literatury citovati měl či neměl, jak by si to snad S. přál. V kritice Kaprasově a Žontarově je vytčeno spisů dost, které S. necitoval a je tak dosvědčeno naprosto nedostatečné použití literatury. S. v obraně praví, že mohl při svém díle necitovati literaturu vůbec, zde ale zapoměl, nač se jindy velmi důrazně odvolává, že jeho kniha je totiž součástí Niederlových Starožitností. A cituji zde slova kritiky Kaprasovy: „Je do jisté míry nepochopitelným, že v knize, která tvoří součást příručky Niederlovy, kde je velmi pečlivě přihlédnuto k literatuře každé otázky, a kde jsou metodicky řešeny všechny sporné otázky za pečlivého seznámení čtenáře se všemi míněními jejich, nepřejal Saturník ani v jedné ani v druhé otázce tohoto vzoru.“ Odbude tuto výtku S. týmž způsobem, jako mé výtky?¹⁷

Nejde však jen o citování a necitování literatury, jde o neznalost literatury, jak mu nyní dokazuje také kritika Žontarova.

Ale u S-a jde také o citaci literárních dokladů z druhé ruky. Na tuto výtku mi S. neodpověděl. Proč tedy cituje běžnou publikaci Schradrovou, Reallexikon jednou v prvním vydání (na str. 10 svého spisu) a podruhé zase v druhém opraveném a doplněném vydání Nehringově (na str. 48 svého spisu)? Prostě proto, že na str. 10 opisuje text i citát ze stati Kadlcovy!

Vytkl jsem mu, že při použití literatury, není literatura re-

¹⁷ Vytýká mi na př., že jsem „povrchně“ četl dílo Kaz. Tymienieckého, Spoleczeństwo Słowian Lechickich a zatím sám nedovede uvést ve své odpovědi ani jméno tohoto autora, nazývá je v esměs nesprávně *Tymieniecki* místo *Tymieniecki*.

produkována vždy správně, nýbrž smysl citátu je překroucen. Zde se mi dostává odpovědi, že autor citováním literárního díla neodvolával se na toto dílo, nýbrž na prameny, které jsou v tomto díle citovány. S. zde veřejně přiznává, že se odvolává na prameny prostřednictvím literatury.

U této věci musím se poněkud zdržeti. S. v § 4 své knihy stojí na stanovisku, že otroci byli subjektem práv (osobou) a cituje při tom autora (Dąbkowského), který naopak zdůrazňuje, že otroci v polském právu byli objektem práv (věcí). Citát z tohoto autora je u S. ovšem změněn tak, jako by Dąbkowski stál na témže stanovisku jako S. Vytkne-li se mu to, pak S. tvrdí, že citováním literárního díla „odvolával se na prameny“, v něm uvedené. S. chce zde dokazovati „možnost různých názorů“. Nuže, nechť uvede, které prameny polské, citované Dąbkowským I. 113 svědčí pro jeho názor!

Vytkl jsem, že S. reprodukoval chybně Kadlcovu stat z Pol. encyklopedie. Výtku jsem formuloval jen jako chybnou reprodukci stati Kadlcovy, kterou vzal S. dozně za základ. S. v „Poznámkách str. 112 tvrdí, že „své tvrzení napsal ja si plně vědom jeho obsahu.“ Nuže, byl si tedy vědom své odpovědnosti, když tvrdí, že plat za nevěstu u Rusů nazýval se kalym? Je to v jeho knize výslovně uvedeno! V jeho „Poznámkách“ ovšem již je kalym tatarský!

Aby zakryl tuto skutečnost, S. chce vytvořiti „nepoctivost mých výtek“, protože prý více než 20 spisů, uvedených u Jakuškina, „jedná o obyčeji kupovati nevěsty u Rusů“. S. trvá tedy vědomě na své formulaci, že se v XIX. stol. nevěsty u Rusů kupovaly jako věci. Proč opět cituje bibliografii a necituje spisy o této otázce?

V mých „Úvahách“ jsou na str. 26 tyto věty: „Pokud se mluví o částce, zvané „kladka“ a p., upozorňuje se v literatuře u Jakuškina, že jde o částku, mající symbolisovati plat za nevěstu. Jsou i zde doklady, že kladka se platí ženichem přímo nevěstě (č. 1636).“

Zamlčením těchto vět vytvořil S. mé „nepoctivé výtky“ a setrval při svém nemožném tvrzení, že v Rusku v XIX. stol. udržel se obyčej kupovati nevěsty.

Nevěsty v Rusku v XIX. stol. se nekupovaly, právě tak jako tatarský kalym nebyl ruským.

Majetková částka, zvaná „kladka“ a p. mohla připomínati starý obyčej kupovati manželky, mohla symbolisovati plat za nevěstu, ale ženy nebyly věcmi, které by se v XIX. stol. u Rusů kupovaly. Odvolává-li se S. na č. 457 u Jakuškina l. c. II., aniž by ho citoval, budu mu citovati z tohoto spisu (u Jakuškina II., str. 47) slova Ilji Šraga: pridanoje a vyvodnija děngi (od 10—300 rublů) mají(cí) charakter platu za nevěstu. To je přece jen něco jiného, než že se v Rusku v XIX. stol. nevěsty kupovaly jako věci.^{17a}

VI.

S-ův rozbor pramenů.

Dokázal jsem S-ovi, že cituje prameny z druhé ruky. Na to se mi dostává odpovědi, jež obsahuje zásady, které jsouc uplatněny zahanbily by dobré jméno české vědy historickopravní. S. mi odpovídá na str. 117: „V té věci se s ním přiti nebudu; příslušné doklady na uvedených místech jsou a o to jedině běží. Užil jsem edice jedné nebo druhé, je věci vedlejší . . .“

Chce snad tvrditi, že tato metoda užitá při citaci pramenů je vědecky správná?

S-ovi dostačí ovšem citace pramene bez pramenné kritiky, a když na př. některý pramen vyskytl se v několika různých recensích, stačí mu vytržení dokladu z recense jedné.¹⁸ Ale tyto vady, které by v jiné publikaci byly neomluvitelnými, ustupují před jinou základní chybou S-ovou, totiž před naprosto nesprávným výkladem pramenů, jež se u S-a často vyskytá. Vkládá na mnohých místech do pramenů to, co v nich není.

V obraně svého výkladu Schöffenbuchu hájí se nyní tím, že nesprávně reprodukuje mínění prof. Boháčka a také i mé, v jehož reprodukci vynechal poslední větu. Já nejen že mluvím o debatě v soudě brněnském, ale také upozorňuji, že patrně jde o místo písařem Janem úplně vymyšlené.¹⁹

^{17a} Srv. Pachman S. V., Obvyčejně graždanskoje pravo v Rossiji, tom. II. (S. Petěrburg 1879), str. 60 násl.

¹⁸ Je tomu při citaci Statut Konráda Otty na př. na str. 30. Na str. 22 mluví o Statutech jako by byla vydána r. 1229, zatím co byla vydána 1189 a prvá recense je zachována z r. 1222.

¹⁹ Usmrcení člověka v českém právu zemském. V Bratislavě 1927, str. 31—32. Věc osvětlil nyní prof. Dr. Otakar Sommer v brožuře „Od Bohuše Riegra k Theodoru Saturníkovi“. V Praze 1935. str. 6—10.

Bylo mi tedy toto místo Schöffebuchu podezřelé. S-ovi na-proti tomu slouží za nesporný doklad pro soukromé právo u Slovanů, ač jde o doklad z právní knihy, v níž obsaženo je německé a římské právo. Ale jde zde také o otázku, zda tohoto dokladu mohl S. použití k svému výkladu o poměru mezi rodiči a dětmi. S. dokud sleduje Kadlce praví: „Při nízkém postavení ženy ve staroslovanské rodině proti muži, možno mluvit, pokud se týče dětí, nikoli o poměru jejich k rodičům, nýbrž jen o jejich poměru k o t c í“ (str. 63 jeho knihy). Ve svém doplnění Kadlcovy stati však dokladem z brněnského Schöffebuchu dokazuje, že „usmrčení dítěte m a t k o u není činem trestným“ na Moravě ve 14. stol. a že „jsou zde stopy po právu r o d i č ů usmrčovati děti.“ Odkud plynulo právo m a t k y usmrčovati své dítě? Snad z jejího původního právního postavení u Slovanů? Vždyť to odporuje S-ovu tvrzení o nízkém právním postavení žen u Slovanů! Jednala zde matka snad „se svolením mužů“? To naprosto nelze dokazovati textem Schöffebuchu, kde je odůvodnění jiné!

I zde je tedy patrné S-ovo pochybené doplnění stati Kadlcovy. Z neznalosti literatury vykládá S. procesní předpis Statut Konráda Otty tak, jako by šlo o případ vzniku otroctví z insolvence dlužníkovy. S. snažil se uniknouti výtkám. Právě nyní však vydal prof. Markov²⁰ studii o této otázce a tato studie plně potvrzuje mé mínění, vyslovené v „Úvahách“ — proti S-ovi. Jasnost pramene neukázala se tedy na straně Saturníkově.

Můžeme tedy zcela klidně S-ovi odpověděti upravenými jeho slovy: „toto místo S-ovy knihy je přímo typickým dokladem toho, jakou cenu má vědecká práce, když ten, kdo různá díla necitoval a ani jich vůbec nečetl, nebo nahlédl do nich jen povrchně, vyjadřuje se suverenně o problémech, které v této literatuře byly uvedeny.“ S-ovou odpovědí v jeho „Poznámkách“ měla má kritika býti zlehčena v očích — patrně neodborníků. S. však nepozoruje, že se svou odpovědí usvědčuje sám — v očích odborníků.

Toutéž metodou zlehčiti mou kritiku vystupuje S. proti mé výtce, že při svém výkladu §§ 22 a 24 Řádu práva zemského z t o t o ž n í l procesní řízení, úmluvu (monitio) s oblihační smlouvou, se smírem (concordia). Jsem-li podle S-a „v procesní praxi úplný laik“, je S. z procesní praxe patrně tak

zkušený, že pokládá procesní řízení, při němž došlo ku všem stadiím exekučním, za smír stran. A přece monitio (úmluva) i pak zůstává úmluvou jako prvé stadium exekuční. S. má proti sobě nejen znění pramenů, ale i literaturu a to nejen Teigeho, ale i Stiebra a Kaprasa. Z tohoto²¹ cituji: „(Úmluva) předpokládá . . . buď rozsudek . . . neb právo stané nebo podrobení se, přísahu v kapli aneb vyměření konečné v řízení konkursním. Pohnaný vyzývá se úmluvou, a b y s p l n í l , c o s p l n í t i m á.“

K mé výtce o výkladu čl. 72 knihy Ondřeje z Dubé (podle Jirečkova vydání, které, třeba zastaralé, S. cituje) podotýká S. v „Poznámkách“ str. 122: „. . . já dotyčný článek n e v y k l á d á m, nýbrž béřu z něho pouze starý termín „r u c h o“ (chodicie i ložnie a klenoty) jako doklad pro starý název výbavy, jenž se dochoval v dotyčné právní památce; můj výklad na zmíněném místě týká se tedy něčeho jiného.“

Ovšem výklad S-ův týká se toho, co na uvedeném místě v p r a m e n i n e n í. V čl. 72. Ondřeje z Dubé se praví: Když manželka nemá o b v ě n ě n í zapsáno v deskách, leč v penězích, pak po smrti mužově „má vzieti penieze, své rúcho chodicie i ložnie, n a k t e r é m ž s s v ý m m u ž e m l é h a l a a s e d a l a, a k l e n o t y s v é, k t e r é ž p ř i n e s l a a n e b m u ž j i e j d a l, o b i l é, k t e r é ž s s u t é k s v ě m u p o k r m u c h o v a l a . . . S. na str. 60 své knihy reprodukuje tento článek takto: „Ondřej z Dubé na př. uvádí, že žena při sňatku dostávala od rodičů, bratří nebo jiných příbuzných „rucho“ chodicie i ložnie a klenoty . . .“

S. ve svém hledání „starobylosti“ vytrhl z textu Ondřeje z Dubé slovo „rúcho“ (šat, prádlo), použil tohoto slova jako „rucho“ ve smyslu v ý b a v a a je tedy skutečně správné přiznání S-ovo, že jeho „výklad týká se tedy něčeho jiného“ — ovšem, co v pramenu citovaném není!²² Kdyby se byl podíval (když je mu jedno, o které vydání pramene právního jde) do vydání Čádova, str. 158, čl. 94 byl by tam v pozn. vedle literatury našel, jak vyložil slovo „rú-

²¹ Kapras Jan, K dějinám českého zástavního práva. V Praze 1903, str. 14.

²² Aby nenastal omyl. Je mi známa domněnka, že „výbava, kterou nevěsta dostávala, slula a s i stsl. ruho, později rucho, ruha“. Srv. Niederle, Sl. Starožitnosti, ŽSS. I., 1, str. 74, ale to nelze dokázati čl. 72 Ondřeje z Dubé, který jedná o něčem zcela jiném než o v ý b a v ě n e v ě s t y, jak patrné z hořejšího textu, a výrazu roucho, rúcho je zde použito prostě ve významu prádlo, šat.

²⁰ Čas. „Bratislava“, roč. VIII., č. 5, str. 459 násl.

cho" Všehrd (šaty své choděcí všecky i ložnie). A autoritu Všehrdovu snad S. tak snadno neodbude.

Ve výkladu čl. 18. Statut Konráda Otty (v rec. z r. 1222) přidruhuje se prý vědomě textu Jirečkova vydaného r. 1867 a tvrdí, že čeledín ve 13. stol. mohl „býti odcizen“ stejně, jako mohl býti „odcizen“ dobytek. V „Poznámkách“ str. 144 v odpovědi jen vlastně Čádovi slyšíme, že „odcizení“ mohlo se státi „násilně i nenásilně.“

Ač odpověď S-ova nejde zde na mou adresu, zastavím se přece u výkladu S-ova, abych opětně dokázal nevědeckost metody S-ovy. S. na str. 178 své knihy tvrdí: právní postavení čeledínovo u Čechů nelišilo se od postavení otroků. Proto mohl býti čeledín darován, po př. odcizen jako dobytek. V paragrafu 4 své knihy pak dříve dokazoval, že otrok u Slovanů nebyl věcí, nýbrž měl subjektivitu práv, byl osobností. Jak si S. představuje, že čeledín, „rovný otrokovi“, „jakožto subjekt práv“ může býti „darován“ a „odcizen jako dobytek“?

Zde je zase rozpor v knize S-ově. Na str. 178 „držel se prostě názoru Jirečkova“, který při citaci čl. 18 statut praví: „Postavení nevolníků bylo takové, že vůbec byli zbaveni osobní svobody, že byli za věc prodejnou, za tovar.“²³ Ve svém § 4 S. „držel se patrně názoru“ těch, kteří tvrdí, že otroci u Slovanů jsou subjekty práv, na str. 178 svého spisu ale na to zapomněl. V tomto směru nelze ovšem ničeho jiného očekávati od autora, který i nyní dokazuje svou pojmovou nejasněností, když tvrdí, že „výklad založený na zásadě, že otroci byli subjektem práva velmi obmezeným je téměř stejný jako pojetí, že otroci byli věci, při čemž se přihlíželo k jejich osobnímu charakteru“. („Poznámky“ str. 111.)

Proč nepřihlédl ke kritice textu čl. 18 statut, kterou už dříve provedl Brandl a také Šujan podle toho text statut přeložil?

Věru nemusím již odpovídati na to, co S. tvrdí o svém výkladu zákoníku Kazimíra IV. z r. 1468. Odpověděl mu prof. Sommer,²⁴ z jehož výkladu je patrné, že u S. nejde o vadnost nebo nedostatek metody, nýbrž o nedostatek právního myšlení.²⁵

²³ Jireček Herm., Slovanské právo v Čechách a na Moravě. V Praze 1864, str. 81, na str. 82 uvádí zmíněný článek statut.

²⁴ Od Bohuše Riegra k Theodoru Saturníkovi. V Praze 1935, str. 12—13.

²⁵ Dlužno poznamenati, že S. v „Poznámkách“ str. 126 cituje nyní zmi-

A nyní o S-ově výkladu o mnohoženství u Slovanů. Vytkl jsem mu jeho nemožné tvrzení, že polygamie jako obyčej existovala u Čechů ve 12. stol. a u Srbů ještě ve 13. stol.

Připomínám, že zde nejde „o různost názorů“, ale naprostý vadný výklad pramenů. Upozornil na toto místo knihy S-ovy i Kapras i Žontar.

Především se zde setkáváme s tím, co jsme viděli už dříve: S-ovi vyskytající se trestný čin dosvědčuje — existující obyčej mnohoženství. Když prý se duchovní dopouštěli konkubinátu, simonie, fornikace — proč prý by se nedovedli dopustiti — bigamie t. j. bigamie simultanní? Při tom ovšem skutečnost, že se duchovní dopustili bigamie, mu dosvědčuje existující obyčej polygamie. — Protože se v čl. 14. splitského statutu z r. 1348 vyskytá trestní ustanovení, zakazující dvojženství, je prý historickou kontinuitou doložen obyčej bigamie simultanní ve splitské listině, kterou zaslal papež arcibiskupovi splitskému v letech 1168—1170.

Na tyto metodické skoky S-ovy mířila má úvaha, která byla v tomto směru shodnou s Adamusem: Pro právního historika je důležité ne časté vyskytnutí se mnohoženství, ale otázka, zda mnohoženství je právním řádem připuštěno, či nikoli. S. opakuje tyto metodické skoky ve svých „Poznámkách“.

Dokázal jsem, že listina splitská z r. 1168—1170 byla vložena do dekretálů Řehoře IX. do 2. X. I. 21. Všichni badatelé církevních dějin vykládali dosud toto místo, že jde zde o bigamii sukcesivní. S. ani zde neustoupil: to prý se mýlili kodifikátoři církevního práva. Dnes tedy budou muset opravit své mínění všichni badatelé církevních dějin, neboť podle S-a v 2. X. I. 21. je obsažen doklad ne pro bigamii sukcesivní, ale — pro polygamii.

Na obranu svého výkladu zprávy papežského legáta Guidona praví: „já se držel prostě názoru Novotného.“ Podle toho by se zdálo, že stanovisko Novotného bylo s ním shodné a že tedy z výkladu Novotného o této otázce bylo by možno dokazovati, že polygamie se vyskytala ve XII. stol. u Čechů „nejen mezi lidem, ale i u kleru, který měl šířiti novou víru.“ Ale stanovisko

nený text z jiného vydání a že jeho překlad proti původní své stili-
saci ve své knize str. 58 také mění.

Novotného je jiné: Novotný má za to, že „trigamus erat” značí zde vyjimečně „měl tři manželky”, ví, že „jindy bigamie kleriků neznamenaá přímého dvojženství”.²⁶ Historik Novotný však překládá další věty zprávy Guidonovy takto: „... v Čechách a na Moravě duchovní podruhé ženatí nebo se vdovami a rozvedenými žijící, pokud nalezeni, ssazeni a zbaveni navždy kněžství, kteří žili ve zjevném konkubinátu (vlastně manželství, jehož platnosti legát arci neuznával) složení s beneficií úřadů, ostatní nezdrženliví suspendováni.”²⁷

Tam, kde právní historik Saturník dokazuje z výrazu „bigami in clero” existenci obyčejně polygamie, tam historik Novotný překládá a vykládá: „*duchovní podruhé ženatí.*” Chce S. tvrditi ještě, že „se prostě držel názoru Novotného”?

Je patrné, že S-ova obrana jeho názoru je vědecky neudržitelná, jako jeho názor o existujícím obyčejí mnohoženství u kleru ve XII. stol. u nás a ve XIII. stol. u Srbů. Ale opět, aby bylo jasno, že zde nejde o „možnost různých názorů”, o „možný” různý výklad pramenů, připojím několik slov:

S. trvá na svém výkladu, že ve zprávě papežského legáta Guidona, v usnesení kapitoly Kotorské a v listě papeže Alexandra III. jde o bigamii obyčejnou, jak praví, tedy o bigamii simultanní. Podle S-a těmito listinami dokázán jest obyčej simultanní bigamie u Slovanů ve XII.—XIII. stol., která je mu týmž institutem jako polygamie. Jde tedy o to, že ještě ve XII.—XIII. stol. u Slovanů vládla obyčej míti dvě neb více právo platných manželů.

Konstatoval jsem, že všechny tři uvedené listiny náležejí do dějin církevního práva. Jsou to listiny, které vydávají církevní osoby pro církevní osoby.

Církev stojí, pokud jde o svazek manželský, na stanovisku monogamickém. Druhé manželství, bylo-li uzavřeno v době, kdy prvé ještě po právu existuje, není platné, je nullitní.

Osoby píšící uvedené listy (kardinál, papež, kotorská kapitola) nežívaly proto výrazu „bigamus” ve významu „polygamus”, neboť to, čemu v dnešní mluvě se říká dvojženství (bigamia si-

²⁶ Novotný, České dějiny I. 2 (V Praze 1913), 787 pozn. 3.

²⁷ Novotný I. c. str. 788.

multanea), pro církevní právo není dvojženstvím, protože druhé manželství jest neplatné a pro církevní právo neexistuje.

V jakém významu je použito výrazu „bigami” v listině Guidonově plyne i z věty, zde se vyskytající: „Quia bigama uxorem habens laicus fuit.” Opakuji: badatelé, jdoucí po stopách S-a museli by z této věty dokazovati existenci „obyčejě” polyandrie u Čechů ve XII. století.

Církev vycházejíc ze svátostné povahy monogamického manželství viděla v manželství obraz spojení církve s Kristem. Proto zavrhovala opětne uzavření svazku manželského i po smrti jednoho z manželů. Zásada tato byla uplatněna do důsledků jen při duchovních: ten, kdo porušil nějakým způsobem tuto svátostnou povahu manželství, nemůže se státi klerikem. Z těchto důvodů vznikla t. zv. bigamia successiva jako překážka svěcení kněžstva. Tato překážka je známa církvi od dob velmi dávných a již v VI. stol. na koncilu arelatském (III. [IV.]) je předeepsáno: „Ut digami vel poenitentes vel repudiatum mariti ad sacerdotium non promoveantur.”²⁸ A tento předpis byl v našich zemích ve XII. stol. církvi dobře znám.²⁹

S-ovi není znám, jak patrné boj církve proti klerogamii a zvláště, jak se jeví v našich zemích. Je to boj nikoli proti „bigamii” kleriků, ale o celibát kleriků. Proto kardinál Guido kárá ženaté kleriky, dále ty, kteří zastávali církevní úřady, byli laiky a byli ženatí, ty, kteří dopouštěli se konkubinátu a fornikace. Jen z neznalosti církevních našich dějin může S. tvrditi, že „názorný obraz houževnatosti starých názorů” podává odpor proti celibátu u našeho kleru ve stol. XII. A tento odpor proti celibátu je mu také dokladem — udržujícího se obyčejě mnohoženství u kleru („Poznámky” str. 123)!

I jinde vyskytá se snaha církve o celibát duchovních a rovněž jsou uplatňovány církevní předpisy o bigamia successiva. Je to-

²⁸ Srv. Mansi Joannes Dom., Sacrorum consiliorum nova et amplissima collectio, tom. VIII. Florentiae 1762, str. 626.

²⁹ Byl rozšířen ve sbírce Reginově: Wasserschleben F. G. A., Reginonis abbatis Prunnensis libri duo de synodalibus causis et disciplinis ecclesiasticis. Lipsiae 1840, str. 428.

³⁰ V prvé dekrete sv. Ladislava I. c. I.: Bigamos presbiteros et diaconos et viduarum vel repudiatum maritos jubemus separari... Srv. dekret Kolomana I., c. 67; II., 4, 9.

mu na př. ve státě uherském. I zde najdeme analogické předpisy, které zcela připomínají text zprávy Guidonovy,³⁰ a přece maďarská věda tvrdí, že u Maďarů se polygamia nevyskytala, nýbrž že byli národem monogamickým.³¹

O charakteru S-ovy odpovědi, ale i o jeho vědeckých metodách svědčí jeho odpověď (str. 128) na výtku, že čl. XXXIX. úplného svodu statutů Kaz. Vel. nemluví o právu retraktním. Prý, kdo si zmíněný článek přečte, shledá, že článek jedná o retraktu v první větě.

V této první větě čl. XXXIX. úplného svodu statutů Kaz. Velkého³² jedná se o protestaci práva zástavního jednou v roce za tím účelem, aby právo zástavcovo vyplatiti zástavu nezaniklo uplynutím času. Protestaci tuto může provést zástavce nebo v případě jeho nebytí (ipso obligatore non existente vel deficiente) jeho příbuzný. Máme zde tedy dosvědčeno, že „zaplatil-li příbuzný dluh věřiteli mohl v takovém případě rovněž pozemek potáhnouti na sebe a vstoupiti do práv věřitele co do užitku z pozemku“ (Saturník str. 116—117)? Ale i v další části tohoto článku nemáme to dosvědčeno, ačkoliv S. ve svých „Poznámkách“ spokojuje se jen touto větou z citovaného pramene.

Sem náleží i výklad S-ův o právu kořistění domácího vojska na domácím obyvatelstvu v Čechách podle sněmovního usnesení r. 1265 či 1266. Tento výklad pramene jako nesprávný nevytkl jsem mu pouze já, ale i prof. Kapras ve své kritice. S. v „Poznámkách“ (str. 138) zase trvá na svém. Pro svůj názor cituje S. pouze § 1 uvedeného usnesení. S. končí svou obranu tím, že píše: „kdo arcí zmíněnou normu jen povrchně přečte, aniž by její obsah si rozvážil, napíše snadno, že pro právo bráti kořist na válečné výpravě v ní není nic.“ Ačkoliv v poznámce připojuje

³¹ Timon Ákos, Magyar alkotmány — és jogtörténet. (7. vyd. Budapest 1919) str. 341—342; t ý ž, Ungar. Verfassungs- und Rechtsgeschichte (2. vyd. Berlin 1909), str. 346.

³² Věta tato zní: Si autem aliquis in obligatione teneat aliquam hereditatem, decernimus, quod idem obligans, vel ipso obligatore non existente vel deficiente, quilibet ipsius consanguinitate vel affinitate proximior, coram iudice nostro, si ipsius copiam potest habere, vel saltem in parochia ejusdem hereditatis obligatae, publice faciat ad minus semel in anno protestationem, vel in colloquio generali, quod dicta hereditas in tanta pecunia, prout est vel fuit in facto, sit obligata.

útok na mou starší práci, která s místem v jeho knize naprosto nesouvisí, mířil těmito svými slovy nejen proti mně, ale také i proti prof. Kaprasovi, s nímž se v kritice tohoto místa S-ovy knihy shodují. Ale ani Kapras ani já jsem slov, které nám S. podkládá, nenapsali. Nám šlo o to, abychom zdůraznili nesprávný výklad S-ův, že domácím vojsku zákonem je druhý den vojenského pochodu dovoleno kořistiti na domácím obyvatelstvu. S. uvažoval o své odpovědi dosti dlouho, nezbyl mu však patrně čas, aby si přečetl § 2 a 3 uvedeného sněmovního usnesení a aby uvážil slova Kaprasova: „vojín si nesmí vzíti nic než píci pro koně. V dalším je pak obšírně upraveno řízení, kdyby si vzal něco více.“³³ Odůvodnění S-ovo je opět klasické: „... vojsko si... věci bráti může, jak je ostatně samozřejmo, neboť účastníci výpravy musili od něčeho býti živi.“ Tedy domácím vojsku, aby mohlo žít, bylo zákonným předpisem dovoleno kořistiti na domácím obyvatelstvu!

VII.

Problematika v knize S-ově.

Dílo, které obsahuje závažné vědecké nedostatky je dílem vědecky bezcenným. Ve své kritice dokázal jsem však S-ovi také i pojmovou nejasnost, kterou nyní potvrdil svou odpovědí: po té stránce potřebovala by jeho kniha komentáře, jaké právní pojmy vkládá do těchto výrazů na různých místech své knihy.

Vytkl jsem S-ovi v rozboru jeho knihy naprostý nedostatek smyslu pro problematiku v otázkách, o nichž píše a v nichž se problémy vyskytají na každém kroku. To mu velmi ostře vytkla i kritika Kaprasova: „*Sporné problémy, kterých je v starém soukromém právu slovanských národů celá řada, nejsou v knize Sa-*

³³ CIB I. str. 157—8 § 2 Si vero aliquis in temeritatis prorumpens audaciam aliquid ultra pabulum, quod sibi pro equis libere recipere est permissum, auferre attemptaverit alicui et illud quod violenter accepit, aestimatione competentis habita ad X. marcarum argenti summam se in tantum extendet vel circa ipsius summae resedit quantitatem, et tunc ille cui hoc ablatum fuerit, ad viciniores sibi beneficiarios et iudices pro consequenda justitia de illata sibi violentia ire debet et coram ipsis illum qui sibi violentiam intulerit, convenire.

turníkově ani rozvinuty, ani nejsou kriticky rozebrána mínění o nich pronesená, nýbrž je tu prostě uvedeno mínění autora samotného o nich.”

V „Úvahách” uvedl jsem hojně problémů, které v literatuře slovanských právních dějin se vyskytají. Jsou to otázky, které si S. měl položit. Nekladu si je tedy já pro sebe („Poznámky”, str. 132). S. odpovídá zde jen na některé, ale i tak svědčí jeho odpověď o tom, že otázce problematiky — nerozumí.

Uvedu zde opět doklady: V „Úvahách” (str. 46) vytkl jsem mu, že se nezmínil o teoretickém výkladu vývoje odumrtého práva vládcova a o teoretickém výkladu, který zdůrazňuje vlastnické právo panovníkovo na nemovitostech v celém státním území. Na to odpovídá, že tu jde o právo politické a že tento výklad náleží do práva veřejného a nikoli do jeho knihy, která jedná o právu soukromém („Poznámky”, str. 138).

Dříve ovšem sám zdůrazňuje, že „u Slovanů nebylo v dávných dobách vyhraněného rozdílu mezi právem veřejným a soukromým” („Poznámky”, str. 130) a proto rozhoduje se pro tvrzení, že u Slovanů byly subjektem soukromoprávním plemena, ač výslovně odporuje tím všem dosavadním badatelům slovanských práv a Kadlcovi výslovně.³⁴

Upozorňuji na problem matriarchátu a práva mateřského, který v literatuře práv slovanských je a který S. neuvádí. Na to mi S. cituje jednu publikaci (Kapasovu), která tvrdí, že u Čechů nedá se matriarchát odůvodnit. („Poznámky”, str. 134.)

Uvádím problém, který je spojen s výkladem zpráv Herbordových a Ebbových, že novorozená děvčata u Slovanů pomořanských byla jich matkami vražděna. Výslovně v „Úvahách” str. 43 podotýkám, že tato zpráva pramene je uvedena u S. na podporu jeho tvrzení o nízkém postavení žen u Slovanů. Nezamlčuji tedy jiné doklady, které u S. jsou uvedeny, ale jde mi o problematiku této zprávy. Na to se mi od S. dostává odpověď, že jde zde o „mou vědeckou nepoctivost” a o „ubohost úsudku”.

A přece problematiku této zprávy Herbordovy a Ebbovy vy-

³⁴ Kadlec Karel, Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském. V Praze 1898, str. 129.

zdvihuje i - Niederle sám, jehož Slovanských Starožitností je kniha S-ova součástí.³⁵ I Niederle zná zprávu Ibrahima ibn Jakuba, odporující zprávám Herbordovým a Ebbovým. Uváděje různé příčiny zabíjení nemluvňat, kloní se k zcela jiným důvodům než S., a to k důvodům hospodářským, pro něž byly dcery, nemluvňata vražděny.

Jak si ovšem S. představuje postup při zkoumání vědeckých problémů, je patrné z jeho kapitoly o smlouvě nájemní. Zde prostě, pokud jde o Jihoslovany „vzal za základ” také knihu Kadlcovu, jednající o právu v Bosně a Hercegovině ve XX. stol.³⁶ a proto v knize S-ově, ač se drží jen „starých primitivních forem” u Slovanů, octnou se i turecké názvy různých institucí: čifluk, aga, beg, spahija (str. 174 jeho knihy). Jsou to názvy vyskytající se v soukromém právu u Slovanů v dobách starších?

„Pokročil o něco dále,” nebo „se držel starých primitivních forem”, když nám líčí ve své knize právo kmetské u Jihoslovánů v podobě, jakou mělo za panství tureckého a v právním řádu XX. století?

Problematika související s teorií zádušnou „jeho spisu se ani netýká”. („Poznámky” str. 132.) Zde se mi dostává také lekce, „že neznám Kadlcovo poslední dílo „Introduction”, ač o něm v „Úvahách” docela směle píše.” Ve skutečnosti S., který brojí proti „nejapné pomluvě čestné památky Kadlcovy”, neví, že to, co je obsaženo o rodech v poslední knize Kadlcově z r. 1933 na str. 17 je vlastně překladem toho, co napsal Kadlec r. 1912 v Polské encyklopedii³⁷ — ovšem v partii o významu rodu pro politické zřízení Slovanů. Chtěl-li tedy S. dokazovati, že Kadlec v této otázce plně souhlasí s Amirou při významu rodu v právu soukromém u Slovanů, měl si Kadlce dříve přečísti.

³⁵ Niederle L., S. S. ŽSS. I., 1, (V Praze 1911), str. 60—61. Na str. 61 při srovnání zpráv z různých pramenů praví o příčinách vraždění děvčat: Nejčastěji však vidíme, že to bývá přece jen nouze a obava před obtížnou výživou děcka, ... A tak, zdá se, bylo i u Slovanů ... to bych pokládal za hlavní příčinu: přebytek dcer stal se na severu v městech ... obtížným proto, že nebylo lze dcery odbýti.

³⁶ Kadlec Karel, Agrární právo v Bosně a Hercegovině. V Praze 1903.

³⁷ Kadlec Karel, O politycznym ustroju Slowian, Encykl. Polska IV., 2, str. 66—67.

V jeho knize však ani místa pro právní problémy není: tam, kde je dílo metodicky pochybené, tam, kde je výklad pramenů naprosto vadný, kde literatura i prameny jsou citovány z druhé ruky, tam, kde se autor na prameny doznaně odvolává prostřednictvím literatury, která má o nich zcela odchylný výklad, tam není možno problematiku ani žádat.

VIII.

Závěr.

Trvám tedy na závěru svých „Úvah“, který S. neuznal za vhodné vyvracet. A zdůrazňuji znovu: Kniha S-ova ve svém doplnění stati Kadlcovy nejen že obsahuje základní nedostatky z hlediska vědy právně-historické, ale i vědy právní vůbec. Tímto S-ovým doplněním, zvl. jeho nevědeckou metodou srovnávací a nesprávným výkladem pramenů zkresluje se vývoj jednotlivých slovanských práv a také i tím, že používány jsou zde doklady z právních pramenů neslovanských, jakoby šlo o právní prameny slovanské (prameny německého práva, albánský zákoník, sovětský trestní zákoník a j.) Ale i z hlediska kulturně-historického obrazu Slovanů, zde podaný je mnohdy falešný. Podle S-a u Čechů, a sice v celých Čechách i na Moravě (in tota Bohemia et Moravia) ve XIII. stol. vládne obyčej polygamie, který je tak vžit, že se vyskytá v této době nejen mezi lidem, ale i u křesťanského kléru. Stejně vládne obyčej polygamie u Srbů ve XIII. stol. U Slovanů podle S-a ještě ve stol. XIX. vládne pohanský obyčej prodávat a ubíjet manželky. U Rusů jsou ve XX. stol. ještě stopy toho, že příbuzní běrou prostě za usmrceného příbuzného hmotnou náhradu a tímto smírem se vyřídí otázka vraždy. A tyto vědecky pochybené úsudky, snižující kulturní obraz Slovanů jsou podány v knize S-ově, která je součástí Niederlových Slovanských Starožitností.

Ne nadarmo i Žontar se dožaduje nového vydání této knihy!

Dílo S-ovo zůstane pro mne vždy dílem vědecky naprosto pochybeným. To jsem ve své kritice a nyní v odpovědi dostatečně dokázal. Mým zadostiučiněním jest, že to není mé subjektivní mínění, ale že je zde kritika Čádova, Kaprasova, Sommrova, Žontarova a také i článek napsaný Markovem. Všichni kritisující shodují se v úsudku o základních vadách knihy S-ovy se mnou.

